

The article has been received 29.06.2017

Revision: 30.06.2017

*

УДК 330.322:631.1(477)

*Т.В. МАЦИБОРА, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”*

Світовий досвід у поліпшенні інвестиційної привабливості аграрного сектору України

Постановка проблеми. Україна як держава, що перебуває в активній стадії реформування усіх сфер життєдіяльності та зорієнтована на побудову високорозвиненого суспільства, найближчим часом має розробити власну стратегію економічного розвитку. Досвід багатьох розвинутих країн, які вже пройшли шлях глобальних економічних і соціальних трансформацій, доводить про необхідність значних інвестиційних ресурсів для досягнення позитивних результатів. Інвестиції як важливий економічний ресурс є одночасно й причиною, і наслідком економічного зростання, інноваційного розвитку й підвищення конкурентоспроможності як економіки в цілому, так і окремих її галузей.

Інвестиції є основою розвитку продуктивних сил аграрного виробництва, необхідною умовою ефективного функціонування сільськогосподарських товаровиробників. Потужний потенціал сільського господарства реалізувати повною мірою Україні не вдалося через низку чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру.

Спад економіки, напруги в політиці, короткостроковість, мінливість і непередбачуваність державного регулювання негативно впливають на інвестиційну діяльність. Чис-

ленні вимоги до наявності ліцензій та дозволів, обтяжливі перевірки, які є живильним середовищем для корупції, а також саму корупцію інвестори називають головними перешкодами інвестуванню [17, с. 9].

Основними чинниками зниження інвестиційної активності в аграрному секторі національної економіки є, насамперед, економічна нестабільність, зростання різного роду ризиків, високий рівень монополізації окремих видів діяльності, низька оцінка привабливості вкладень через суттєве звуження внутрішнього ринку внаслідок вкрай низької купівельної спроможності населення тощо. У зв'язку з цим корисним є вивчення позитивного зарубіжного досвіду щодо створення сприятливих умов розвитку інвестиційної діяльності з метою імплементації окремих із них в українське бізнес-середовище для поліпшення інвестиційної привабливості національного аграрного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інвестування, стимулювання інвестиційної діяльності, формування сприятливого інвестиційного клімату, удосконалення системи державного регулювання інвестиційних процесів досліджувалися багатьма вченими, серед яких І. Бланк [8], С. Гуткевич [9, 11], А. Гайдуцький [10], Дж. Епштейн [2], Я. Жаліло [12], К. Меєр [4], О. Носова [14], Н. Обушна [15], Ю. Ульянченко [18].

© Т.В. Мацибора, 2017

Мета статті – дослідити позитивний світовий досвід щодо створення сприятливого інвестиційного середовища з метою використання його для поліпшення інвестиційної привабливості аграрного сектору й активізації інвестиційної діяльності в Україні.

Виклад основних результатів дослідження. Попит на інвестиційні ресурси на світовому ринку постійно зростає і при цьому значно перевищує пропозицію. Тому країни, спрямовані на економічне зростання та розвиток суспільства, підвищення соціальних стандартів, поліпшення якості життя людей, намагаються створити найсприятливіші умови для залучення інвестицій як внутрішніх, так і зовнішніх.

Інвестиційну привабливість будь-якого об'єкта інвестування слушно оцінювати комплексно. Професор І.О. Бланк пропонує таку послідовність в оцінюванні інвестиційної привабливості підприємства: аналіз інвестиційного клімату країни; оцінка інвестиційної привабливості регіонів; оцінка інвестиційної привабливості галузей (підгалузей); оцінка й перспективи розвитку галузі (підгалузі) в конкретному регіоні; оцінка інвестиційної привабливості підприємства [8].

Оцінка привабливості підприємства з точки зору інвестора не обмежується визначенням надійності та дохідності власне підприємства як потенційного об'єкта інвестування та можливих ризиків вкладника. У широкому розумінні інвестиційна привабливість підприємства характеризується сукупністю об'єктивних і суб'єктивних чинників, що забезпечують достатньо високу економічну, комерційну і соціальну ефективність та фі-

нансову захищеність інвестиційного проекту.

Інвестиційний клімат країни являє собою сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов (правових, економічних і соціальних) інвестиційної діяльності, які сприяють процесу інвестування національної економіки, її окремих галузей, підгалузей та підприємств, або гальмують цей процес. Інвестиційний клімат країни можна вважати мегафактором інвестиційної привабливості, оскільки він безпосередньо впливає на інвестиційні процеси на всіх рівнях (країна, регіон, види економічної діяльності, підприємство).

У міжнародних рейтингах за різними критеріями, незважаючи на позитивні зрушення, зокрема в частині поліпшення умов ведення бізнесу, Україна поки що не потрапляє до переліку країн із привабливим інвестиційним кліматом, що гальмує інвестиційні процеси (табл.).

При оцінюванні інвестиційної привабливості галузі слід враховувати її специфічні особливості як виду економічної діяльності. Сільське господарство тісно пов'язане з живими організмами й значною мірою залежить від гідрометеорологічних умов (суми ефективних температур, кількості опадів), стихійних гідрометеорологічних явищ і епізоотичних ситуацій, тому належить до ризикованих видів економічної діяльності.

Окрім того, в сільському господарстві використовується такий специфічний та обмежений за фізичними й географічними параметрами ресурс як земля. У зв'язку з цим важливими для інвестора є оцінка якісних параметрів ґрунтів, їхнє географічне розташування, екологічний стан тощо.

Україна в міжнародних рейтингах інвестиційної привабливості

Показник	Рік						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Рейтинг ведення бізнесу The Doing Business	142/ 183	145/ 185	152/ 185	137/ 185	112/ 189	87/ 183	83/ 183
Індекс глобальної конкурентоспроможності економіки World Economic Forum	89/ 139	82/ 142	73/ 144	76/ 144	76/ 144	79/ 140	85/ 138
Рейтинг конкурентоспроможності World Competitiveness Yearbook	57/ 59	57/ 59	56/ 59	49/ 59	49/ 60	55/ 61	59/ 61
Корупційний індекс організації Transparency International	134/ 178	152/ 183	144/ 176	144/ 177	142/ 174	130/ 168	131/ 176
Індекс економічної свободи Heritage Foundation	162/ 179	152/ 179	161/ 177	161/ 177	155/ 178	162/ 178	166/ 180

Джерело: [1;3; 5–7]

Для стимулювання господарської діяльності та її розвитку в багатьох країнах для інвесторів передбачено низку пільг, серед яких: податкові канікули; зниження ставки податків на прибуток; пільгові кредити; фінансова допомога у вигляді інвестиційної надбавки; створення вільних економічних зон; фінансування інвестиційних проектів на депресивних територіях.

У США для оновлення основних засобів застосовується інвестиційний податковий кредит, який передбачає зниження оподаткованого прибутку на суму вкладень, що використовуються для придбання машин і устаткування. Крім того, існує пільгове кредитування виробництва окремих видів продукції та компенсаційні платежі на підтримку методів обробки ґрунту, які менше впливають на навколишнє середовище [18].

У 2014 році пряма бюджетна допомога фермерам була замінена на законодавчому рівні іншим інструментом – страхуванням ризиків. Головним орієнтиром стало страхування врожаю, водночас концепція страхування була розширена на інші сфери, зокрема, на виробництво молока. Загалом американські фермери можуть обирати схему підтримки збуту продукції з-поміж двох основних програм. Перша – страхування від падіння цін, що передбачає компенсації, якщо ціни на продукцію рослинництва падають нижче заздалегідь визначених рівнів. Друга – страхування сільськогосподарських ризиків. Вона забезпечує виплати фермерам у разі зменшення доходів нижче середнього по країні показника. Для розрахунків потенційних виплат фермери під час реєстрації надають дані про площу й урожайність сільськогосподарських культур.

Крім того, існує ще кілька варіантів страхування врожаю або прибутків. При цьому федеральний уряд може субсидувати страхові премії за ставками від 38 до 80 % залежно від рівня покриття та варіантів, обраних виробниками. Такий високий рівень субсидій необхідний для того, щоб зробити продукцію доступною за ціною.

У Канаді держава сприяє інвестиціям у розвиток окремих галузей і виробництв. Для фермерів створена спеціальна кредитна установа Farm Credit Canada. Окрім того, ді-

ють декілька провінційних та федеральних програм підтримки виробників сільськогосподарської продукції, серед яких: короткострокові кредити до 400 тис. дол. під низький відсоток із частковим покриттям процентів; державні кредитні гарантії на купівлю землі сільськогосподарського призначення; пільгове страхування врожаю від природних катаклізмів і погодних умов; фінансова підтримка просування продукції закордоном (до 50 тис. дол. на одне підприємство на рік); екстрена фінансова підтримка під час надзвичайних ситуацій; субсидування транспортування зерна через порт на півночі країни (9,2 дол./т).

В Австралії фінансова підтримка надається фермерам для компенсації збитків, спричинених природними або техногенними факторами – головним чином, це тривалі періоди посухи, повені, пожежі або деякі інші стихійні лиха. При цьому урядові дотації надаються лише у тому випадку, коли збитки у зв'язку зі стихійним лихом зазнає значна кількість господарств у регіоні. Така підтримка може мати різні форми: гранти, короткострокові кредити за низькими відсотковими ставками тощо. Також фермерам надаються податкові пільги для компенсації амортизації сільськогосподарського обладнання.

У Франції на підтримку аграрного сектора витрачається в середньому до 40 млрд євро на рік. Французькі фермери мають пільги на кредити. На закупівлю нової сільгосптехніки вони можуть залучати кошти під 3–4% річних, на придбання землі – приблизно під 7 % річних. У системі кредитного забезпечення сільського господарства Франції центральне місце відіграє банк „Креді Агріколь”. Механізм дії пільгових кредитів для сільського господарства заснований на принципі державного погашення банком різниці між договірною процентною ставкою й ставкою пільгової позики, наданої фермеру [16].

У Німеччині для підтримки сільськогосподарських товаровиробників, стимулювання інвестиційної діяльності в аграрному секторі та розвитку сільських територій широко застосовуються різноманітні інструменти, серед яких:

державні позики на виробниче будівництво й закупівлю обладнання. Держава за згоди регіональної аграрної адміністрації надає кошти фермерам на дуже вигідних умовах – напряму з федерального або місцевого бюджетів під 1 % річних на строк до 44 років. При цьому на перші чотири роки фермери одержують кредитні канікули, тобто звільняються від погашення боргу. В подальшому виплата боргу здійснюється по 2 % річних з урахуванням накопичених відсотків;

довгострокове кредитування за зниженою відсотковою ставкою на будівництво, купівлю землі, засобів виробництва тощо. За підтримки спеціального державного банку місцеві банки кредитують фермерів за ставкою 5–7 % річних. Для депресивних територій і молодих фермерів ставка кредитування зменшується до 3–5 %. Гарантом кредитів виступає спеціальний державний банк. За цією програмою фермери кредитуються строком на 10–20 років;

інвестиційні субсидії. Цей вид державної підтримки передбачає надання коштів фермерам для повної або часткової компенсації витрат за визначеними цільовими програмами на безповоротній основі. Цільова програма – це не що інше, як інвестиційний проект у сільському господарстві, який може бути коротко-, середньо- або довгостроковим. Якщо протягом терміну дії проекту надані фермеру кошти використані не за призначенням, він їх повинен повернути;

державні гарантії. Державний банк надає приватним фінансовим установам гарантії (до 80 %) для кредитування фермерів [13].

У Польщі держава всіляко намагається підтримувати дрібних сільськогосподарських товаровиробників. Є кілька банків, що спеціалізуються на кредитуванні сільського господарства. По довгострокових кредитах (до 10-ти років) держава може компенсувати половину відсоткової ставки. Популярним є також пільгове кредитування аграрного сектора, коли підприємець може сплатити лише 3 %, а решту суми по відсотковій ставці банку повертає держава [16].

Висновки. З метою поліпшення інвестиційної привабливості аграрного сектора й активізації інвестиційної діяльності в Україні необхідно:

стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу через удосконалення механізму використання коштів державного бюджету, зокрема, надання пільгових інвестиційних кредитів; інвестиційних субсидій; додаткових преференцій депресивним регіонам і молодим фермерам; збільшення обсягів фінансування Українського державного фонду підтримки фермерських господарств;

створити сприятливі умови для залучення інвестицій у розвиток тваринництва, насамперед м'ясного та молочного скотарства;

посилити контроль за цільовим використанням коштів державного бюджету.

Список використаних джерел

1. Doing Business in 2010 (2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016). – Режим доступу: www.doingbusiness.org > ... > Global Reports
2. Epstein G.A. Capital flight and capital controls in developing countries. – UK: Edward Elgar Publishing Ltd, 2005.
3. Index of Economic Freedom 2005 (2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014). – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/>.
4. Meyer K.E. Investment strategies in emerging markets. / K.E. Meyer. – UK: Edward Elgar Publishing Ltd, 2004.
5. The Global Competitiveness Report 2005 (2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014). – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-reports>.
6. The Global Corruption Report (GCR) 2005 (2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014). – Режим доступу: <https://www.transparency.org/>
7. The IMD World Competitiveness Yearbook 2006 (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014). – Режим доступу: <http://www.imd.org/wcc/wcy-world-competitiveness-yearbook/>
8. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. / И.А. Бланк. – К.: МП „ИТЕМ” ЛТД, „Юнайтед Лондон Трейд Лимитед”, 1995. – 448 с.
9. Гуткевич С.А. Инвестиционная привлекательность аграрного сектора экономики. / С.А. Гуткевич. – К.: Изд-во Епрон. ун-та, 2003. – 252 с.
10. Гайдучький А.П. Оцінка інвестиційної привабливості економіки // Економіка і прогнозування . – 2004. – № 3. – С. 119–128.
11. Гуткевич С.А. Управление инвестиционным процессом в аграрной сфере / С.А. Гуткевич. – К.: ИАЭ УААН, 2000. – 268 с.

12. Жаліло Я.А. Зарубіжний досвід позичкового фінансування державою інвестиційних проектів / Я.А. Жаліло // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сб. науч. трудов. – Донецк: ДонНУ, 2008.
13. Мороз П. Підтримка агровиробника по-німецьки / П. Мороз. –Режим доступу: <http://www.agroprofi.com.ua/statti/1058-pidtrimka-agrovirobnika-po-nimetski>.
14. Носова О.В. Оцінка інвестиційної привабливості України: основні підходи / О.В. Носова // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 119–137.
15. Обушна Н.І. Державне регулювання прямих іноземних інвестицій в Україні: моногр. / Н.І. Обушна, Т.В. Мацибора. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 338 с.
16. Світові моделі підтримки сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html>.
17. Стратегія секторної конкурентоспроможності для України – фаза III „Політика щодо інвестування у сільське господарство: Україна”. [Електронний ресурс] – OECD – Звіт за підсумками проекту. – Грудень, 2015. – Режим доступу: http://www.oecd.org/globalrelations/Agricultural_Investment_Policies_Ukraine_UKR.pdf.
18. Ульянченко Ю. О. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України / Ю.О. Ульянченко // Державне будівництво. – 2007. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_2_56.

Стаття надійшла до редакції 22.06.2017 р.

Фахове рецензування – 26.06.2017 р.

* * *

Новини АПК

Україна та ЄС обговорили пріоритети співпраці в аграрній галузі в рамках Угоди про Асоціацію

Європейський Союз є стратегічним партнером для України в аграрній сфері. Йдеться не тільки про двосторонні торговельні відносини, але й про співпрацю в галузі реформування української аграрної політики та імплементації європейських директив та регламентів в українське законодавство. Про це зазначила заступник Міністра аграрної політики та продовольства України з питань євроінтеграції Ольга Трофімцева під час третього засідання Комітету асоціації Україна–ЄС в Брюсселі 29-30 червня 2017 р.

«Сьогодні двостороння торгівля аграрною продукцією та продуктами харчування між Україною та Євросоюзом розвивається дуже стрімко. Лише за 4 місяці 2017 року товарообіг становив 2,450 млрд дол. США, з яких 1,753 млрд дол. США – експорт української аграрної продукції. Але не менш важливою є для нас постійна спільна робота з ЄС в таких галузях як, наприклад, фітосанітарні та ветеринарні регулювання, політика в лісовій та рибній галузях», – зазначила Ольга Трофімцева.

Українська та європейська сторони обговорили стан співпраці та подальші кроки в рамках реалізації Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною.

«Ми дуже вдячні нашим європейським колегам за активну підтримку вдосконалення української системи контролю в харчовій галузі України, а також в лісовій, рибній галузях та морської політики. Сподіваємось на подальшу активну співпрацю між нашими сторонами в заданих напрямках та на швидке просування євроінтеграційних законодавчих ініціатив у нашому парламенті», – підкреслила заступник Міністра.

За словами Ольги Трофімцевої, незважаючи на прогрес в євроінтеграційній роботі Мінагрополітики України, 44 європейські директиви та регламенти мають бути імплементовані до кінця 2017 року, що вимагає значних зусиль як з боку міністерства, так і допомоги з боку європейських колег в рамках різних інструментів підтримки.

Наразі у Верховній Раді України знаходяться на розгляді законопроекти, а саме: про вимоги до предметів та матеріалів, що контактують з харчовими продуктами, про безпечність та гігієну кормів, про інформування споживачів щодо харчових продуктів, а також про основні принципи та вимоги органічного виробництва.

Прес-служба Мінагрополітики України